

Ondernemerscultuur en ondernemend gedrag in Vlaanderen: Situatie 2016

Vlaanderen
is economie, wetenschap
& innovatie

**STEUNPUNT
ECONOMIE &
ONDERNEMEN**

ONDERNEMERSCHAPSCULTUUR EN ONDERNEMEND GEDRAG IN VLAANDEREN: SITUATIE 2016

Petra Andries, Laurence Rijssegem, Jolien Roelandt, Jarno Stappers, Egle Vaznyte

Steunpunt Economie en Ondernemen – UGent

Beleidsrapport STORE-17-001

18 April 2017

Depotnummer: D/2017/3241/228

1. Inleiding

In de tweede helft van 2016 voerde het nieuwe Steunpunt Ondernemerschap en Regionale Economie (STORE 2.0) zijn eerste onderzoek uit naar de ondernemerscultuur en het ondernemend gedrag in Vlaanderen anno 2016. De resultaten, gepresenteerd in dit rapport, zijn gebaseerd op een telefonische enquête bij een representatieve steekproef van 1040 inwoners van Vlaanderen, tussen 18 en 64 jaar oud. De steekproef is gestratificeerd naar leeftijd, gender, en opleidingsniveau. De resultaten zijn ook gewogen op basis van deze drie dimensies. De methodologie en vraagstelling is zeer gelijkaardig aan die van het vorige Steunpunt Ondernemerschap en Regionale Economie, wat maakt dat de resultaten vergelijkbaar zijn met Vlaamse cijfers voor voorgaande jaren (zie Holvoet, Bosma, en Crijns, 2015a en 2015b) en met internationale gegevens uit de Global Entrepreneurship Monitor (GEM) (Global Entrepreneurship Research Association, 2017).

Wat de internationale vergelijking betreft, zal enerzijds gebruik gemaakt worden van het Europese gemiddelde en anderzijds het gemiddelde van de innovatie-gedreven economieën wereldwijd, zoals opgenomen in het internationale GEM rapport (Global Entrepreneurship Research Association, 2017). In Tabel 1 wordt verduidelijkt welke landen hiertoe behoren. Verder zullen wij ook specifiek een verwijzing maken naar de referentielanden Nederland, Luxemburg, Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Tabel 1: Overzicht van Europese landen en innovatie-gedreven landen (Global Entrepreneurship Research Association, 2017).

Europese landen	Oostenrijk, Bulgarije, Kroatië, Cyprus, Estland, Finland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Letland, Luxemburg, Macedonië, Nederland, Polen, Portugal, Rusland, Slovakije, Slovenië, Spanje, Zweden, Zwitserland, Verenigd Koninkrijk
Innovatie-gedreven economieën	Oostenrijk, Cyprus, Estland, Finland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Slovenië, Spanje, Zweden, Zwitserland, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Canada, Puerto Rico, Australië, Israël, Republiek Korea, Taiwan, Hong Kong, Qatar, Verenigde Arabische Emiraten

¹ België behoorde in het verleden tot beide categorieën maar werd niet opgenomen in de GEM studie van 2016

2. De belangrijkste resultaten anno 2016

Maatschappelijke perceptie van ondernemerschap

Verschillende onderdelen van de bevraging polsten naar de perceptie en zichtbaarheid van ondernemerschap in België. Meer dan de helft van de Vlamingen (56%) meent dat ondernemerschap over het algemeen als een wenselijke carrièrekeuze wordt beschouwd, wat zeer gelijkaardig is aan het Europese gemiddelde (57%) en het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (60%) (Global Entrepreneurship Research Association, 2017). Vlaanderen benadert daarmee de cijfers van Frankrijk (57%) en het Verenigd Koninkrijk (59%), en doet beter dan Duitsland (52%), Zweden (54%) en

Luxemburg (42%). Toch blijven we ver achter buurland Nederland, dat met 78% het hoogst scoort van alle Europese landen (Global Entrepreneurship Research Association, 2017).

Maar liefst 65% van de Vlamingen geeft aan dat succesvolle ondernemers in Vlaanderen aanzien en respect genieten, wat hoger ligt dan cijfers uit het verleden (zie Appendix) en opnieuw zeer gelijkaardig is aan het Europese gemiddelde (66%) en dat van de innovatie-gedreven economieën (70%). Toch scoort Vlaanderen hiermee lager dan de referentielanden Duitsland (79%), het Verenigd Koninkrijk (77%), Zweden en Luxemburg (beiden 70%), en Frankrijk (69%), maar wel hoger dan Nederland (60%) (Global Entrepreneurship Research Association, 2017).

Daarnaast vindt 40% van de Vlaamse respondenten dat men vaak verhalen over succesvolle jonge bedrijven ziet in de media, wat lager is dan het Europese gemiddelde (54%) en veel lager dan het gemiddelde van de innovatie-gedreven economieën (62%) (Global Entrepreneurship Research Association, 2017). Dit is ook te zien in de vergelijking met de referentielanden, die hier scores tussen 45% en 62% neerzetten (Global Entrepreneurship Research Association, 2017).

Verder geeft maar liefst 51% aan persoonlijk iemand te kennen die de voorbije twee jaar een zaak heeft opgericht. Nooit eerder was dit cijfer zo hoog in Vlaanderen (zie Appendix). Ook had ongeveer 4% van de ondervraagden in het verleden ooit een eigen zaak.

Bijkomende analyse toont aan dat jongeren tussen 18 en 29 jaar opmerkelijk meer dan andere leeftijdscategorieën aangeven dat ondernemerschap over het algemeen als een wenselijke carrièrekeuze wordt beschouwd (66%) en dat succesvolle ondernemers in Vlaanderen aanzien en respect genieten (77%). Respondenten met een Bachelor, master of Doctoraat beschouwen ondernemerschap over het algemeen minder als een wenselijke carrièrekeuze (41%) dan respondenten met een lager opleidingsniveau.

Individuele zelfperceptie

Wanneer we kijken naar de individuele percepties van ondernemerschap, zien we dat slechts 26% van de respondenten denkt dat er zich in de komende 6 maanden goede opportuniteiten zullen voordoen om een bedrijf op te richten. Dit is beduidend minder dan in 2014-2015 (zie Appendix), en Vlaanderen blijft hiermee achter op de referentielanden Zweden (79%), Nederland (54%), Luxemburg (50%), het Verenigd Koninkrijk (42%), Duitsland (38%) en Frankrijk (29%). Het Europese gemiddelde bedraagt 36%. In de innovatie-gedreven groep bedraagt dit percentage zelfs 41% (Global Entrepreneurship Research Association, 2017).

Net als in de voorbije jaren (zie Appendix) geven 50% van de ondervraagden die opportuniteiten zien aan dat angst om te falen hen zou tegenhouden om een zaak te starten. Ook dit is hoger dan het Europese gemiddelde of gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (in beide gevallen 40%). Dezelfde conclusie kunnen we trekken uit de vergelijking met de referentielanden: Vlaanderen scoort op angst om te falen beduidend hoger dan het Verenigd Koninkrijk (35%), Nederland (38%), Frankrijk (40%), Zweden en Duitsland (beiden 41%) en Luxemburg (46%).

Wanneer we echter kijken naar het vertrouwen van respondenten in hun eigen kunnen, zien we dat maar liefst 44% van de Vlamingen over de nodige kennis, vaardigheden en ervaring denkt te beschikken om een zaak te starten, wat overeenstemt met het Europese gemiddelde en het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (Global Entrepreneurship Research Association, 2017). Het is sinds

2005 geleden dat de gemiddelde Vlaming zijn ondernemerscompetenties zo hoog inschatte (zie Appendix). Ook in vergelijking met de referentielanden scoort Vlaanderen zeer goed; enkel het Verenigd Koninkrijk heeft een hoger percentage (48%).

We merken dat de jongste (18-29) en de oudste (55-64) respondenten de minste opportuniteiten zien, en hun eigen ondernemerscompetenties het laagst inschatten. Slechts 35% van de Vlaamse vrouwen meent de nodige competenties te hebben om een eigen zaak te starten, waar dit voor de mannen 53% bedraagt.

Startersactiviteiten

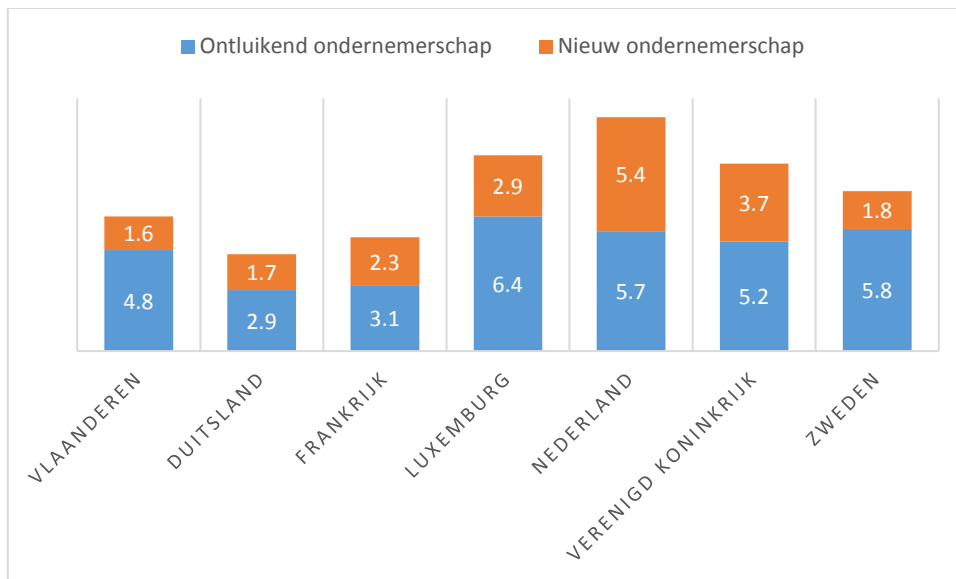
De studie ging ook na hoeveel personen in de totale bevolking tussen 18-64 jaar aangeven (a) actief betrokken te zijn bij het opstarten van een nieuwe onderneming (ontluikend ondernemerschap) of (b) leiding te geven aan een eigen bedrijf dat minder dan 3,5 jaar oud is (nieuw ondernemerschap)². Net zoals in vroegere studies en in de internationale GEM studie, wordt het onderscheid tussen 'ontluikend' en 'nieuw' ondernemerschap bepaald op basis van uitbetaling van lonen, salarissen, of betalingen in natura door de nieuwe onderneming. Bij uitbetaling sinds minder dan 3 maanden spreken we van 'ontluikend ondernemerschap'. Bij uitbetaling sinds meer dan 3 maanden maar minder dan 42 maanden spreken we van 'nieuw ondernemerschap'.

Uit de bevraging blijkt dat maar liefst 4,8% van de Vlamingen een onderneming aan het opstarten is. Nooit eerder werd zo'n hoge graad van ontluikend ondernemerschap opgetekend in Vlaanderen (zie Appendix), dewelke het Europese gemiddelde van 5,2% en het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen van 5,5% benadert (Global Entrepreneurship Research Association, 2017). Verder leidt 1,6% een eigen onderneming die minder dan 3,5 jaar oud is, wat lager ligt dan het Europese gemiddelde (3,4%) en het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (3,7%). In totaal is 6,4% van de bevolking tussen 18-64 jaar actief als ontluikend of nieuw ondernemer³, wat opnieuw lager is dan het Europese gemiddelde (8,4%) en het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (9,1%). In Figuur 1 worden ook het ontluikend en nieuw ondernemerschap in de referentielanden in kaart gebracht. Vlaanderen scoort beter dan Duitsland en Frankrijk, maar lager dan Luxemburg, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Zweden.

² Respondenten geven zelf aan of ze betrokken zijn bij startups. Deze indicator is dus gebaseerd op zelfidentificatie en verschilt van andere indicatoren die gebaseerd zijn op registraties en administratieve data.

³ Deze indicator is vergelijkbaar met de TEA-indicator (Total Early-stage Entrepreneurial Activity) uit de GEM studie.

Figuur 1: Ontluikend en nieuw ondernemerschap in referentielanden als % van de bevolking (2016)

Bron referentielanden: Global Entrepreneurship Research Association, 2017.

Verder ontstaan deze ondernemingen minder dan in het recente verleden uit noodzaak, en meer vanuit de identificatie van een opportuniteit (zie Appendix). Ongeveer 33% van de Vlaamse ondernemers kiest vanuit noodzaak voor het ondernemerschap. Toch ligt dit nog steeds een pak hoger dan het Europese gemiddelde of het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen, waar in beide gevallen slechts 21% uit noodzaak voor ondernemerschap kiest (Global Entrepreneurship Research Association, 2017). Dezelfde conclusie kunnen we trekken uit de vergelijking met de referentielanden: Vlaanderen scoort op ondernemerschap uit noodzaak beduidend hoger dan Zweden (5%), Frankrijk en Luxemburg (beiden 11%), het Verenigd Koninkrijk (14%), Nederland (21%) en Duitsland (22%).

We zien dat de leeftijdscategorie 30-44 jarigen het meest ondernemend is, zowel qua ontluikend als nieuw ondernemerschap. Vrouwen ondernemen bijna evenveel als mannen, maar we zien een groot verschil in drijfveren. Waar 22% van de mannen uit noodzaak onderneemt, is dit bij vrouwen maar liefst 46%.

Het exploreren en exploiteren van opportuniteiten door ontluikende en nieuwe ondernemers

Bij het opstarten en uitbouwen van een onderneming komen verschillende activiteiten kijken. In Tabel 2 en 3 worden de mogelijke activiteiten in het kader van respectievelijk het uittesten van een concept ('exploratie') en het commercialiseren van een product of dienst ('exploitatie') verduidelijkt. Ongeveer 30% van de ontluikende en nieuwe ondernemers ondernam geen enkele actie om zijn/haar idee uit te testen alvorens over te gaan tot commercialisatie. Maar liefst 45% van diezelfde ondernemers deed daarenboven geen enkele inspanning om zijn exploitatie op efficiënte wijze te organiseren. Aangezien deze lage cijfers te wijten zouden kunnen zijn aan de prille fase waarin de ondernemingen zich bevonden, onderzochten we of jonge ondernemers hier hoger scoren dan ontluikende ondernemers. Dit blijkt echter helemaal niet het geval te zijn. Ook de ondernemers die reeds enkele jaren actief zijn, blijken weinig in te zetten op exploratie en exploitatie van hun ideeën.

Tabel 2: Percentage van ontluikende en nieuwe ondernemers dat exploratie-activiteiten onderneemt

Polsen naar de interesse van mogelijke klanten en partners in het concept of het idee (dus voordat u uw product of dienst effectief te koop aanbood)	63%
Ontwikkelen van een prototype	15%
Uittesten hoe het product zal geproduceerd worden of hoe de dienst zal verleend worden	36%
Testen of mogelijke klanten het product of de dienst effectief willen kopen	46%
Aantrekken van financiering om het concept uit te testen	25%

Tabel 3: Percentage van ontluikende en nieuwe ondernemers dat exploitatie-activiteiten onderneemt

Uitbouwen van een efficiënte bedrijfsstructuur en personeelsbeleid	20%
Uitwerken van een efficiënte marketingaanpak om uw product of dienst op commerciële schaal te verkopen	38%
Opzetten van processen om uw product op commerciële schaal te produceren of uw dienst op commerciële schaal te verlenen	42%
Aantrekken van financiering om uw product of dienst effectief te commercialiseren	25%

Intrapreneurship

Ondernemend gedrag kan zich niet enkel manifesteren als het opstarten van nieuwe ondernemingen, maar ook als 'intrapreneurship', i.e. het initiëren van nieuwe activiteiten als werknemer van een gevestigde onderneming. Eerder onderzoek toont aan dat intrapreneurship tweemaal zoveel voorkomt in landen met hoge inkomsten dan in landen met lage inkomsten, en dat landen met lage ondernemersactiviteiten (zoals België) typisch meer intrapreneurship vertonen (Bosma, Stam, Wennekers, 2011).

Net als de internationale GEM-studie gebruikt deze studie volgende criteria voor het identificeren van intrapreneurship:

- De respondent is fulltime of part-time werknemer;
- De respondent was de voorbije drie jaar betrokken bij de ontwikkeling van nieuwe activiteiten voor zijn/haar belangrijkste werkgever. Hieronder verstaan we het ontwikkelen of op de markt brengen van nieuwe goederen of diensten, het opzetten van een nieuwe businessunit, een nieuwe vestiging of dochtermaatschappij;
- De respondent had in deze activiteiten een leidersrol (in tegenstelling tot een ondersteunende rol).

Van alle Vlamingen had 7,0% in de voorbije drie jaar een leidersrol bij de ontwikkeling van nieuwe activiteiten voor zijn of haar werkgever (intrapreneurship gedefinieerd in brede zin). Ongeveer 5,4% van alle Vlamingen was ook op het moment van de bevraging actief als intrapreneur (intrapreneurship gedefinieerd in enge zin). Hiermee scoort Vlaanderen op vlak van intrapreneurship (in enge zin) beter dan het Europese gemiddelde (4,4%) en het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (5,1%). De scores voor de referentielanden zijn als volgt: Nederland (7,6%), Luxemburg (7,2%), het Verenigd Koninkrijk (7,0%), Zweden (6,1%), Duitsland (5,1%) en Frankrijk (3,6%) (Global Entrepreneurship Research Association, 2017).

De meeste Vlaamse intrapreneurs zijn tussen de 35 en 54 jaar oud. Mannen en hoogopgeleiden zijn vaker intrapreneur dan vrouwen of personen met een lager opleidingsniveau.

Financiering van ondernemers

Van alle Vlaamse respondenten geeft 5,8% aan de laatste drie jaren geld geïnvesteerd te hebben in een nieuwe zaak die door iemand anders opgestart werd. Gemiddeld investeerde men ongeveer € 12.000. Aangezien dit gemiddelde vertekend wordt door enkele grote investeringen, berekenden wij ook de mediaan, dewelke €5000 bedraagt. Vrouwen investeren vaker dan mannen, maar wel kleinere bedragen. 45-plussers investeerden gemiddeld grotere bedragen dan jongere respondenten.

3. Samenvatting

De studie toont een stabiel beeld van de maatschappelijke perceptie rond ondernemerschap in Vlaanderen, dat het Europese gemiddelde benadert. Meer dan de helft van alle Vlamingen beschouwt ondernemen in 2016 als een interessante carrièrekeuze met hoge status, en kent een ondernemer die de voorbije twee jaar een zaak heeft opgericht. Vlamingen verwachten minder opportuniteiten om te ondernemen dan respondenten in andere Europese of innovatie-gedreven landen, en hebben anno 2016 nog steeds een hogere angst om te falen. Tegelijkertijd stijgt het vertrouwen in de eigen ondernemerscompetenties tot het niveau van het Europese gemiddelde en dat van de innovatie-gedreven landen. We merken ook een duidelijke stijging in het aantal personen dat bezig is een eigen zaak op te starten. Alhoewel dit meer dan in het recente verleden gebeurt vanuit de identificatie van een opportuniteit, ontstaat ondernemerschap nog steeds vaker dan in andere Europese of innovatie-gedreven landen uit noodzaak. Verder blijkt dat bijna een derde van de ontluikende en nieuwe ondernemers hun idee niet uittestte alvorens over te gaan tot commercialisatie, en dat bijna de helft van deze ondernemers nog geen actie ondernam om de commercialisatie van hun idee op efficiënte manier uit te bouwen. Qua intrapreneurship tenslotte blijft Vlaanderen beter scoren dan het Europese gemiddelde en dat van de innovatie-gedreven landen.

4. Bronnenlijst

Bosma, N., Crijns, H., Holvoet, T. (2013a). Beleidsrapport STORE-B-12-004A Global Entrepreneurship Monitor 2011. Report for Belgium & Flanders.

Bosma, N., Holvoet, T., Crijns, H. (2013b). Beleidsrapport STORE-B-13-016 Global Entrepreneurship Monitor 2012. Report for Belgium & Flanders.

Bosma, N., Holvoet, T., Crijns, H. (2014). Beleidsrapport STORE-B-14-012 Global Entrepreneurship Monitor 2013. Report for Belgium & Flanders.

Bosma, N., Stam, E., Wennekers, S. (2011). Intrapreneurship versus independent entrepreneurship: A cross-national analysis of individual entrepreneurial behavior. Utrecht School of Economics, Tjalling C. Koopmans Research Institute, Discussion Paper Series 11-04.

Global Entrepreneurship Research Association (GERA) (2017). GEM Global Entrepreneurship Monitor: 2016 Global Report. Babson Park, MA: Babson College, Santiago, Chile: Universidad del Desarrollo, Kuala Lumpur, Malaysia: Universiti Tun Tun Abdul Razak, Monterrey, Mexico: Tecnológico de Monterrey.

Holvoet, T., Bosma, N., en Crijns, H. (2015a). Beleidsrapport STORE-B-15-009- Global Entrepreneurship Monitor 2014. Report for Belgium & Flanders.

Holvoet, T., Bosma, N., en Crijns, H. (2015b). Bijlage Beleidsrapport STORE-B-15-009. Global Entrepreneurship Monitor 2014. Samenvatting voor Vlaanderen.

Holvoet, T., Bosma, N., en Crijns, H. (2016), "Global Entrepreneurship Monitor 2001-2015. 15 jaar GEM Vlaanderen: een overzicht," Beleidsrapport STORE-B-15-011.

Appendix: Indicatoren voor Vlaanderen 2001-2016 (als % van de populatie)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Maatschappelijke perceptie																
Wenselijke carrièrekeuze			57	75	66	46	44	43	44	63	67	66	58	53	54	56
Aanzien en respect			52	69	74	54	51	44	48	53	59	60	54	54	57	65
Media-aandacht			42	48	52	42	43	41	37	45	48	55	41	50	54	40
Ondernemer in persoonlijke omgeving	33	29	33	31	37	30	35	29	30	22	23	15	17	17		51
Individuele zelfperceptie																
Opportunitetsdetectie	21	13	16	39	40	12	21	13	13	38	40	33	34	41	48	26
Vertrouwen in eigen kunnen	33	37	37	40	47	36	42	39	38	41	40	37	33	29	31	44
Angst voor falen ¹	36	26	25	34	26	26	24	32	22	36	39	42	47	50	49	50
Startersactiviteiten																
Ontluikend ondernemerschap	1.8	1.7	3.1	1.5	2.6	2.1	2.7	2.1	1.6	2.2	2.3	1.3	2.8	2.6	3,7	4.8
Nieuw ondernemerschap	0.7	1.0	1.5	1.2	1.3	1.2	0.7	1.0	1.8	1.3	2.5	1.6	1.7	2.2	2.0	1.6
Totale ondernemerschapsactiviteit	2.4	2.6	4.4	2.7	3.7	3.2	3.4	3.0	3.3	3.5	4.8	2.8	4.4	4.7	5.4	6.4
Uit noodzaak (vs. uit opportuniteit) ²											4	21	38	43	43	33
Intrapreneurship																
In brede zin (afgelopen 3 jaren)																7.0
In enge zin (momenteel)														4.8		5.4
Financiering van ondernemers																
Investeerder																5.8
Gemiddelde investering (in €)																11999 ³

¹ Hier uitgedrukt als percentage van de respondenten die in de komende 6 maanden goede opportuniteiten verwachten om een bedrijf te starten.

² Hier uitgedrukt als percentage van alle ontluikende en/of nieuwe ondernemers.

³ De mediaan van de investeringen bedraagt 5000.

Bron: de cijfers voor 2001-2015 werden overgenomen uit Holvoet et al. (2016) en maken deel uit van de internationale GEM-studie. Deze cijfers werden aangevuld met Bosma et al. (2013a, 2013b en 2014), en Holvoet et al. 2015a.

